

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

ОСТРОВСЬКА Надія Дмитрівна

УДК 378.147

**ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ ДИСЦИПЛІН
ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ СТУДЕНТІВ АГРОТЕХНІЧНОГО ІНСТИТУТУ**

13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2007

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Тернопільському національному педагогічному університеті ім. Володимира Гнатюка.

Науковий керівник доктор педагогічних наук, професор
РОМАНИШИНА Людмила Михайлівна,
Національна академія Державної прикордонної служби України,
професор кафедри педагогіки і психології,
м.Хмельницький.

Офіційні опоненти доктор педагогічних наук, професор
БАРАНОВСЬКА Лілія Володимирівна,
Білоцерківський державний аграрний університет, проректор з
навчально-методичної роботи, завідувач кафедри педагогіки і
психології, м.Біла Церква Київської області;

доктор педагогічних наук, доцент
ПОЛЩУК Юрій Йосипович,
Тернопільський національний педагогічний університет ім.
Володимира Гнатюка, доцент кафедри соціальної педагогіки і
соціальної роботи, м.Тернопіль.

Захист відбудеться 26 жовтня 2007 року о 15.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за адресою: 46027, м.Тернопіль, вул.М.Кривоноса, 2, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (46027, м.Тернопіль, вул.М.Кривоноса, 2).

Автореферат розіслано 25 вересня 2007 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Чайка В.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Становлення української демократичної держави, побудова громадянського суспільства передбачають зміни у системі освіти України, що потребує переорієнтації навчального процесу на особистість громадянина, акцентуації значної уваги на підготовці такого випускника вищої школи (у тому числі й аграрної), який здатний самостійно приймати рішення, виконувати його та відповідати за результати. Про це йдеться в Державній програмі “Відродження села – справа молодих”, в Указі Президента України “Про державну підтримку підготовки фахівців для сільської місцевості”, у матеріалах Державної національної програми “Освіта. Україна XXI століття”. В галузі вищої освіти, як стратегічний напрямок підвищення освітнього та культурного рівня фахівців, передбачається перехід до гнучкої системи їх підготовки на основі гуманістичних принципів. Важливими шляхами реалізації ідей гуманістичної парадигми освіти є впровадження особистісно-орієнтованих технологій навчання, максимальна індивідуалізація навчального процесу, створення умов для самонавчання і саморозвитку студентів, осмисленого визначення ними своїх можливостей і життєвих цінностей.

У вітчизняній літературі проблема особистісно-орієнтованої освіти знайшла відображення у працях І. Бежа, О. Бондаревської, В. Лутая, В. Серикова, А. Фурмана, І. Якиманської та інших. Психологічні засади проблеми вивчали Ю. Бабанський, О. Біляєв, І. Лернер, М. Махмутов, Г. Щукіна. Становлення особистісно-орієнтованої освіти досліджується на основі різних підходів: культурологічного (О. Бондаревська); антропологічного (Л. Рахлевська); психолого-дидактичного (І. Якиманська); позиційно-дидактичного (В. Сериков); проєктивного (М. Алексєєв). За кордоном аналогічні дослідження здійснювались такими вченими, як А. Адлер, У. Джеймс, Е. Еріксон, А. Маслоу, К. Роджерс. Проте відсутні дослідження, в яких висвітлено питання впровадження особистісно-орієнтованого підходу під час навчання дисциплінам гуманітарного циклу, особливої речі переходу на ступеневу систему підготовки фахівців аграрного профілю. Залишається поза увагою низка питань, пов'язаних з професійним становленням майбутніх аграріїв: недостатня мотивація щодо здобуття майбутнього фаху, слабка практична підготовленість, що зумовлено специфічними умовами праці, необхідністю підвищення ефективності процесу екологічного та економічного виховання студентів. Більшість із цих недоліків можна усунути у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, які спрямовані на внутрішній світ людини, її саморозвиток, формування творчої, активної і самостійної особистості.

Процес викладання гуманітарних дисциплін має низку суперечностей між: орієнтацією вищої школи на особистісно-орієнтоване навчання і відсутністю підготовлених для його реалізації викладачів; особистісно-орієнтованим підходом до навчання гуманітарних дисциплін та діючою традиційною технологією підготовки фахівців різних галузей аграрного сектора; гуманістичним характером сучасної професійної підготовки та суб'єкт-об'єктною формою стосунків на рівні ви-

кладач-студент, наявним та необхідним рівнем підготовки до роботи в специфічних умовах, зумовлених різноманітними формами власності та знаннями нормативної й законодавчої бази в аграрній сфері. Актуальність проблеми, суперечності, які існують в аграрній освіті, її недостатнє висвітлення в науковій літературі, а також потреба у високоосвічених фахівцях аграрного сектора зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: „**Особистісно-орієнтований підхід у навчанні дисциплін гуманітарного циклу студентів агротехнічного інституту**”

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації є складовою плану науково-дослідної роботи Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка ”Нові освітні технології” (КОД 13 П-13-К). Тема затверджена вченою радою ТНПУ (протокол № 2 від 30.09.2003 р.) та зареєстрована Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 4 від 28.04.2004р.).

Об'єкт дослідження: професійна підготовка студентів агротехнічних інститутів у процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу.

Предмет дослідження: педагогічні умови реалізації особистісно-орієнтованого підходу в процесі вивчення гуманітарних дисциплін в агротехнічному інституті.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці педагогічних умов реалізації особистісно-орієнтованого підходу в процесі вивчення гуманітарних дисциплін в агротехнічному інституті.

Гіпотеза дослідження: реалізація особистісно-орієнтованого підходу в процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу студентами-аграріями буде успішною, якщо у навчальному процесі орієнтуватись на інноваційну модель організації особистісно-орієнтованого навчання та педагогічні умови, які забезпечують створення особистісно-орієнтованого середовища, внутрішню мотивацію у навчанні дисциплін гуманітарного циклу, урізноманітнення форм навчальних занять, ситуації успіху, врахування індивідуальних особливостей студента.

Відповідно до мети і гіпотези дослідження, були визначені такі **завдання**:

1. На основі аналізу наукових ідей і теоретико-методологічних підходів вивчити стан упровадження особистісно-орієнтованого підходу в навчально-виховний процес вищих навчальних закладів та з'ясувати особливості викладання дисциплін гуманітарного циклу в аспекті його реалізації в агротехнічних вищих навчальних закладах.

2. Визначити й обґрунтувати критерії, показники реалізації особистісно-орієнтованого підходу у процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу.

3. Розробити, теоретично обґрунтувати модель організації особистісно-орієнтованого навчання в агротехнічному інституті.

4. Визначити та експериментально перевірити педагогічні умови реалізації особистісно-орієнтованого підходу у процесі вивчення гуманітарних дисциплін в агротехнічному інституті.

Для перевірки сформульованої гіпотези і реалізації поставлених завдань використано комплекс **методів** дослідження:

теоретичні: аналіз науково-технічної, психолого-педагогічної та навчально-методичної літератури з проблеми дослідження для визначення стану використання особистісно-орієнтованого підходу в практиці роботи вищих аграрних закладів; моделювання навчально-виховного процесу; узагальнення, проектування, абстрагування й класифікація з метою визначення можливостей удосконалення форм, методів та засобів вивчення гуманітарних дисциплін, активізації пізнавальної діяльності;

емпіричні (анкетування, опитування, тестування, спостереження, бесіда, самоаналіз, самооцінювання) - з метою діагностики якості навчального процесу;

педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний) - для перевірки ефективності педагогічних умов реалізації особистісно-орієнтованого підходу;

методи *математичної статистики* - для опрацювання результатів експериментів, аналізу отриманих даних і з'ясування кількісних залежностей між явищами і процесами, що вивчались.

Теоретико-методологічною основою дослідження є положення філософської і психолого-педагогічної науки про системно-структурну характеристику особистості та її розвиток у процесі діяльності (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, А. Асмолов, Г. Балл, О. Бодальов, Л. Виготський, В. Давидов, О. Леонтьєв, В. Лутай, А. Петровський, С. Рубінштейн, Д. Узнадзе); визначення пріоритетів й акцентів у теорії і практиці освіти (Ш. Амонашвілі, В. Загвязинський, Т. Кондратюк); педагогічні основи особистісно-орієнтованого підходу (А. Балл, І. Бех, В. Бондар, Є. Бондаревська, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, Ю. Мальований, В. Пікельна, С. Подмазін, В. Рибалка, В. Сериков, І. Якиманська); особистісна парадигма освіти (Б. Бричок, Е. Зеєр, В. Ільченко, Г. Романцев); проблема технологізації особистісно-орієнтованого навчання (О. Виговська, Т. Гришина, В. Гузеєв, О. Євдокимов, Н. Нікітіна, А. Нісімчук, О. Падалка, О. Пехота, Є. Полат, С. Рудаківська, Г. Селевко, С. Сисоєва); закономірності особистісного підходу при викладанні гуманітарних дисциплін у ВНЗ (К. Галлагер, Р. Гришкова, Л. Романишина).

Експериментальна база та етапи дослідження: робота виконувалась на базі Бережанського агротехнічного інституту НАУ (акт № 608 від 24.05. 2006 р.) та Ніжинського агротехнічного інституту НАУ (акт № 128 від 05.09.2006 р.). Загалом дослідженням було охоплено 431 студент і 28 викладачів. Дослідження проводилось у три етапи.

I етап (2000–2002 рр.) – вибір та обґрунтування теми дисертації, визначення об'єкта, предмета, мети, гіпотези, завдань; вивчення теоретичного стану досліджуваної проблеми шляхом аналізу філософської, психолого-педагогічної, наукової та навчально-методичної літератури; організація і проведення констатувального експерименту для визначення педагогічних умов реалізації особистісно-орієнтованого навчання у ВНЗ.

II етап (2003–2004 рр.) – теоретичне обґрунтування шляхів та умов підвищення рівня знань та вмінь студентів у реалізації особистісно-орієнтованого підходу, розробка та теоретичне обґрунтування моделі організації навчального процесу, проведення формувального експерименту.

III етап (2005–2006 рр.) – перевірка результатів формувального експерименту, підведення підсумків, здійснення статистичної обробки результатів дослідження, оформлення тексту дисертації.

Наукова новизна дослідження уперше:

– запропоновано та обґрунтовано комплекс педагогічних умов (створення особистісно-орієнтованого середовища; забезпечення внутрішньої професійно-значущої мотивації вивчення дисциплін гуманітарного циклу; урізноманітнення форм навчальних занять; створення ситуацій успіху; врахування індивідуальних особливостей студента) та модель організації особистісно-орієнтованого навчання в процесі вивчення гуманітарних дисциплін в агротехнічних інститутах, яка відображає: гуманізацію навчання, теоретичну підготовку, що передбачає визначення переваг особистісно-орієнтованого навчання над традиційним і шляхів його реалізації, організаційно-технологічну підготовку через реалізацію педагогічних умов особистісно-орієнтованого навчання, рейтинговий облік знань, створення позитивних суб'єкт-суб'єктних взаємин на рівні «викладач-студент», організацію навчально-пізнавальної діяльності студентів;

– конкретизовано критерії та показники реалізації особистісно-орієнтованого підходу в практиці вивчення гуманітарних дисциплін;

– розширено уявлення про компоненти особистісно-орієнтованого підходу у процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу.

Практичне значення дослідження полягає в упровадженні методики реалізації педагогічних умов, які забезпечують особистісно-орієнтований підхід у вивченні гуманітарних дисциплін; цілеспрямованому вдосконаленні змісту гуманітарних дисциплін; розробці методичних рекомендацій щодо реалізації особистісно-орієнтованого підходу у процесі вивчення політології, історії України і всесвітньої історії.

Результати дослідження експериментально перевірено та **впроваджено** у навчально-виховний процес Бережанського агротехнічного інституту НАУ (акт № 608 від 24.05.2006 р.); Ніжинського агротехнічного інституту НАУ (акт № 128 від 05.09.2006 р.); Бучацького коледжу Подільського державного аграрно-технічного університету (довідка № 188 від 31.10.2006 р.); Снятинського сільськогосподарського технікуму Івано-Франківської області (довідка № 471 від 06.11.2006 р.).

Особистий внесок автора. Одержані в роботі наукові результати є самостійним внеском автора в теоретичне обґрунтування основних ідей і положень досліджуваної проблеми. В опублікованих матеріалах, написаних у співавторстві з Л. Романишиною, автору належать характеристики основних принципів організації навчального процесу з використанням особистісно-орієнтованого підходу.

Вірогідність отриманих результатів дослідження забезпечуються методологічною й теоретичною обґрунтованістю його вихідних положень, використанням комплексу методів дослідження; поєднанням кількісного і якісного аналізу одержаних результатів; репрезентативністю вибірки; результатами педагогічного експерименту; впровадженням результатів дослідження в практику роботи ВНЗ; методами математичної статистики.

Апробація результатів дослідження.

Основні положення та результати дослідження доповідались, обговорювались і дістали схвалення на конференціях: міжнародних – "Перші міжнародні Драгоманівські читання" (Київ, 2003 р.); "Сучасні технології вищої освіти" (Одеса, 2003 р.); "Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми" (Київ-Вінниця, 2004 р.); "Модернізація освіти: пошуки, проблеми, перспективи" (Київ-Переяслав-Хмельницький, 2006 р.); всеукраїнських науково-практичних конференціях – "Формування національних та загальнолюдських цінностей спеціаліста у контексті його професійної підготовки у вищому навчальному закладі" (Ужгород, 2004 р.); "Підготовка вчителя в умовах модернізації загальноосвітньої школи" (Мукачево, 2005 р.); "Особистісно-орієнтоване навчання у підготовці майбутніх учителів" (Тернопіль, 2006 р.)

Публікації. Результати дослідження опубліковані у 8 наукових працях, з них 7 одноосібних (6 статей - у фахових виданнях, 2 статті - у збірниках конференцій).

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг основного тексту дисертації становить 179 сторінок. Робота містить 16 таблиць та 1 рисунок, 5 додатків. Список використаних джерел має 274 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету й основні завдання, гіпотезу та методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення роботи, відображено апробацію і впровадження результатів дослідження, показано особистий внесок автора.

У першому розділі дисертації – **"Теоретичні основи особистісно-орієнтованого навчання студентів вищих навчальних закладів"** - розглянуто питання про особистісно-орієнтоване навчання як педагогічну проблему і технологію, дидактичні принципи та їх прояв в умовах особистісно-орієнтованого навчання, а також стан реалізації особистісно-орієнтованого підходу в навчально-виховному процесі агротехнічних інститутів.

Результати аналізу психолого-педагогічної літератури свідчать, що більшість авторів вважають особистісно-орієнтовану освіту основою формування особистості із заданими рисами. Сучасні

особистісно-орієнтовані технології (О. Бондаревська, С. Подмазін, І. Якиманська) характеризуються гуманістичною і психотерапевтичною спрямованістю і мають на меті всебічний, вільний і творчий розвиток особистості. Становленню особистості в системі традиційної освіти заважали політизація, ідеологізація і регламентація наукового ядра знань, які необхідно було засвоїти учням чи студентам (І. Поченікіна). На думку Є. Бондаревської, зміст особистісно-орієнтованої освіти містить такі компоненти: аксиологічний; когнітивний; діяльнісно-творчий; особистісний. За основні вихідні положення та керівні ідеї особистісно-орієнтованої освіти обрано такі принципи: гуманізму, реалізму, діяльності, самоорганізації складних систем, діалектичного редукціонізму, ціннісно-цільової сутності пізнання, інтегративності, діалогової взаємодії, суб'єкт-суб'єктної сутності освітньої діяльності (С. Подмазін).

Реалізацію особистісно-орієнтованого навчання дослідники пропонують здійснювати через три основні етапи реформування традиційної технології: змістовий, організаційний і процесуальний. Змістовий передбачає уведення двох стандартів освіти: обов'язкового і додаткового, що дає змогу визначити потенційно обдарованих людей. На організаційному розв'язується питання про тривалість навчального дня, тижня, місяця. Зміни в процесуальному блоці передбачають застосування більш досконалих технологій навчання (Д. Ловцов).

Було визначено, що інновації відбулися і в системі гуманітарної освіти, зокрема історичної – від системного вивчення дисциплін до розвитку в студентів здатності цілісного бачення світу, усвідомлення значних актуальних проблем, умінь синтезувати матеріал з різних навчальних курсів або з різних розділів певного курсу, підготовленості до участі в проведенні елементарного наукового дослідження. Аналіз наукових джерел (О. Вагін, Н. Дайрі, Ф. Коровкін) свідчить, що зміст історії і політології розглядається як сукупність історичних фактів, теоретичних положень, висновків та узагальнень і традиційних прийомів навчальної роботи з учнями.

На основі аналізу емпіричного досвіду вивчення дисциплін гуманітарного циклу зроблено висновок, що традиційною залишається лекційно-семінарська форма організації навчального процесу, пояснювально-інструктивний тип навчання, вербальні методи, репродуктивна діяльність, авторитарний стиль спілкування. Основна увага приділяється аудиторній роботі, а основним джерелом знань для студента є лекція викладача. Тому досвід професійної підготовки майбутнього фахівця-аграрія необхідно переосмислити з позиції гуманізації процесу навчання, що припускає зміну пріоритетів: цілей; змісту, в якому освітній стандарт органічно поєднується з особистісним досвідом студентів; технологій, що забезпечують розвиток особистісних функцій і особистісний рівень самореалізації індивіда, утвердження студента в ролі суб'єкта навчального процесу як активного, свідомого, небайдужого його учасника (С. Бондар).

Результати анкетування викладачів засвідчують таке: більшість з них визнають особистісно-орієнтоване навчання одним з пріоритетних і перспективних напрямків роботи вищої школи

(82,14 %). Анкетування 192 студентів показало, що 72,92 % не використовують особистий досвід і не висловлюють власну позицію на семінарських заняттях. Діагностика сформованості самореалізації студента в процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу засвідчила такий розподіл рівнів самоорганізації студентів у процесі самостійної роботи: високий, середній та низький. Високий рівень сформованості самоорганізації виявили студенти (6,77 %), які адекватно оцінюють рівень розвитку своїх організаційних умінь і навичок самостійної роботи, уміють сформулювати проблему в процесі навчання, самостійно розв'язати навчальні завдання підвищеної складності і здійснюють самоконтроль. Середній рівень характеризує студентів (43,75 %), що позитивно ставляться до самостійної роботи. Вони мають певні знання з питань самоорганізації самостійної роботи. Низький рівень властивий студентам (49,48 %) з негативним ставленням до самостійної роботи. Вони неадекватно оцінюють рівень розвитку власних організаційних умінь і навичок. У них майже відсутні знання про самоорганізацію самостійної роботи, тому такі студенти потребують допомоги викладача. Загальний рівень знань студентів з дисциплін гуманітарного циклу коливається в межах середнього бала з всесвітньої історії та історії України від 3,39 до 3,4 бала, 3,41 бала – з політології. Було з'ясовано, що студенти з середнім і низьким рівнями сформованості самоорганізації відрізняються не лише за рівнем засвоєння знань, але й за типом мотивації. Для студентів з середнім рівнем сформованості самоорганізації характерні внутрішня мотивація (85,4 %), інтерес до майбутньої професії (67,5 %), соціальна вагомість професії (64,3 %), прагнення до активного, діяльного життя (72,3 %), бажання досягти професійних висот державного та європейського рівня (43,5 %). Навчальні мотиви студентів з низьким рівнем сформованості самоорганізації обмежуються в основному бажанням успішно скласти екзамени (91,2 %), уникнути покарань (35,6 %), отримати більшу стипендію (67,4 %).

На підставі результатів аналізу емпіричних матеріалів зроблено висновок про необхідність реалізації особистісно-орієнтованого підходу в процесі підготовки майбутніх аграріїв.

У другому розділі – **”Педагогічні умови реалізації особистісно-орієнтованого підходу в навчальному процесі агротехнічних інститутів ”** - розглянуто питання про особливості вивчення дисциплін гуманітарного циклу в агротехнічних інститутах, схарактеризовано модель організації особистісно-орієнтованого навчання, виявлено педагогічні умови реалізації особистісно-орієнтованого підходу в навчальному процесі, подано методичку формувального експерименту та його результати.

У процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу в агротехнічному інституті враховано концептуальні засади проектування особистісно-орієнтованого навчального процесу (І. Якиманська). Вони передбачають таке: узгодження двох змістових складових освіти (обов'язкової і додаткової); розробку технології освітнього процесу; створення умов для здійснення внутрішньої і зовнішньої диференціації. Основою є принцип природовідповідності, що характеризується такими

ознаками: створення максимально сприятливих умов для прояву природних здібностей особистості; спрямованість на її всебічний розвиток (фізичний, моральний, розумовий), самоконтроль, самокорекцію, самореалізацію (С. Максимова). Результати теорії та практики підготовки фахівців дали змогу з'ясувати особливості викладання гуманітарних дисциплін в агротехнічному інституті: спрямованість мети навчання на формування в студентів прикладних компетенцій, пов'язаних із їх майбутньою професійною діяльністю в аграрній галузі; використання потенційних можливостей дисциплін з історії України і політології для формування світогляду працівника аграрного сектора як свідомого громадянина України; використання сукупності історичних фактів, теоретичних положень для формування патріотизму в майбутніх фахівців; оновлення мети, змісту, форм і методів навчання на основі гуманізації та готовність викладачів до реалізації особистісно-орієнтованого навчання.

На основі узагальнення емпіричного досвіду виокремлено вміння, які необхідно сформувати в студентів під час навчання гуманітарним дисциплінам на основі особистісно-орієнтованого підходу: пояснювати, аналізувати, узагальнювати й критично оцінювати історичні факти та діяльність осіб; оцінювати події і діяльність людей в історичному процесі з позицій загальнолюдських цінностей; визначати роль людського фактора та історичних постатей в історії, досліджувати внутрішні мотиви їхніх вчинків; порівнювати історичні події; самостійно здобувати історичну інформацію з конкретної теми; вміти аргументовано, на основі історичних фактів, відстоювати власні погляди, брати участь у дискусіях, «круглих столах», конференціях, виявляти розбіжності в позиціях, критично ставитись до тенденційної інформації.

Розроблено та експериментально перевірено методику реалізації моделі організації особистісно-орієнтованого навчання в процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу, що відображає логічну послідовність основних елементів, з використанням суб'єкт-суб'єктних взаємин між викладачем і студентами. Розроблена модель передбачає два види підготовки щодо реалізації особистісно-орієнтованого навчання: теоретичний та організаційно-технологічний (рис. 1).

Теоретична підготовка з організації особистісно-орієнтованого навчання відображає дидактичну мету – образ (модель) діяльності викладача та особистості студента в умовах особистісно-орієнтованого навчання, на що спрямована діяльність педагогічного колективу та навчальна діяльність студентів. Організаційно-технологічна підготовка відображає вплив сукупності педагогічних умов на науково-педагогічну діяльність викладачів, які забезпечують процес реалізації особистісно-орієнтованого навчання, та навчально-пізнавальну діяльність студентів: її зміст, форми, методи, організаційні та технологічні механізми реалізації, сформованість умінь. Відповідно до кожного виду організації особистісно-орієнтованого навчання були визначені очікувані результати, розроблено критерії ефективності, обґрунтовано методи діагностики та проаналізовано результати апробації.

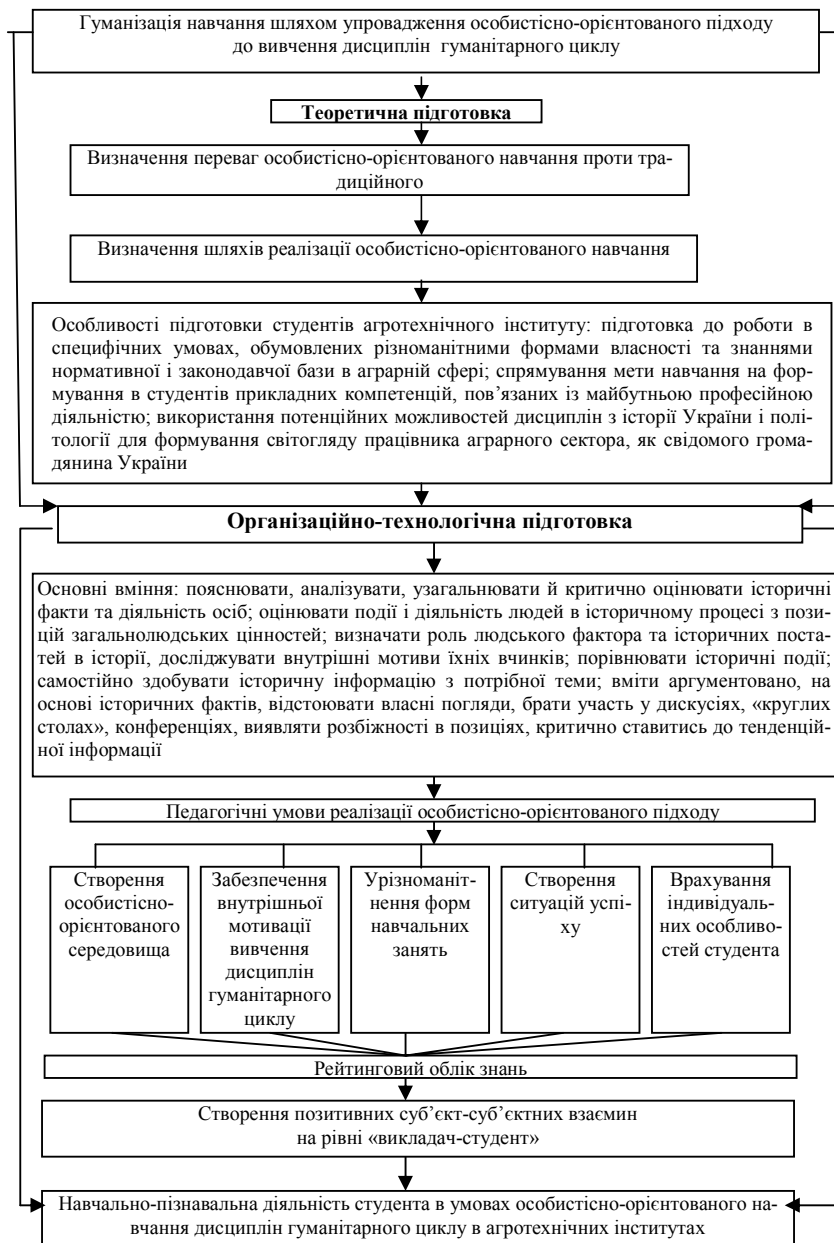

Рис. 1. Модель організації особистісно-орієнтованого навчання в процесі вивчення гуманітарних дисциплін в аграрному інституті

Доведено доцільність упровадження педагогічних умов реалізації особистісно-орієнтованого навчання під час вивчення гуманітарних дисциплін, а саме: створення особистісно-орієнтованого середовища; забезпечення внутрішньої професійно-значущої мотивації вивчення дисциплін гуманітарного циклу; урізноманітнення навчальних форм занять; створення ситуацій успіху; врахування індивідуальних особливостей студента.

Створення в процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу *особистісно-орієнтованого освітнього середовища* передбачає: орієнтацією методів, засобів, прийомів і форм організації навчального процесу на особистість студента, на врахування його пізнавальних можливостей, цінні-

сних орієнтацій, особистісного досвіду; підпорядкування змісту роботи викладачів особистісно-орієнтованому навчанню і створення дидактичного комплексу, що надає студентіві можливість вибору організації власного процесу учіння; формування суб'єкт-суб'єктних стосунків у процесі навчання. Сформоване у процесі дослідження особистісно-орієнтоване освітнє середовище відповідає таким вимогам: забезпечує умови для самопізнання, визначення мотивів навчання та розвиток мислення і гуманістичної культури; сприяє засвоєнню історичного досвіду розвитку світової культури загалом і агротехнічної системи зокрема.

Важливою педагогічною умовою реалізації особистісно-орієнтованого підходу є *забезпечення внутрішньої професійно-значущої мотивації вивчення дисциплін гуманітарного циклу*. Поняття мотивації включає усі види спонукань діяльності. Основними мотиваційними чинниками є такі: усвідомлення важливості предмета для професійної підготовки (історія України, політологія забезпечують формування громадянської позиції члена суспільства, сприяють патріотичному вихованню); інтерес до певного предмета; якість викладання; співвідношення між труднощами засвоєння предмета і особистісними здібностями; стосунки з викладачем. Вони забезпечувались шляхом вивчення особливостей кожного студента: рівня відповідних знань, ступеня прояву здібностей, потенційних можливостей, приналежності до певної типологічної групи тощо. Визначено чотири типи мотивації: перший тип – опорний (є основою активного ставлення студента до свого майбутнього). Студенти (12,5 %) з цим типом мотивації активно включаються в процес пізнання, вивчають не лише програмовий матеріал з підручника, але й цікавляться сучасною ситуацією в суспільстві і проблемами в аграрній сфері країни й світу, порівнюють в історичному перебігу подій розвиток сільського господарства, оцінюють його перспективи, їх навчальна діяльність є самостійною. Другий тип мотивації має меншу самоузгодженість компонентів, що входять до її складу. У студентів цього типу (34,6 %) інтерес до фаху пов'язаний з найбільш загальними характеристиками професії і має лише практичний характер: здобути конкретну спеціальність. Третій тип мотивації характеризується неузгодженістю між інтересом до професії та мотивами суспільного обов'язку (43,7 %). Для них характерне поверхове, пасивне сприймання соціальних вимог, прагнення до мобілізації особистих зусиль із суспільно корисною метою в межах обраної професії є нестійким. Четвертий тип мотивації найменш ефективний, оскільки студенти (9,2 %), в яких він виявлений, у виборі виду майбутньої діяльності керуються порадами друзів.

Наступною педагогічною умовою є *урізноманітнення форм навчальних занять*, серед яких найбільш ефективними є: особистісно-орієнтовані лекційні, семінарські та практичні заняття; самостійна науково-дослідницька робота студентів: підготовка доповідей, рефератів, есе, творчих проєктів. У процесі пошукової роботи використовувались такі види особистісно-орієнтованих лекцій: проблемно-моделюючі; лекція-практикум; лекція з коментарями; лекція-конференція. Серед особистісно-орієнтованих форм проведення семінарських занять використано: моделюючий (семі-

нар-модель), проблемно-дискусійний, перспективний; конструкційний семінари; семінари-тренінги та ділові ігри з історії та політології. Самостійні форми опрацювання матеріалу (доповіді, творчі завдання, реферати, проекти, есе, курсові і дипломні роботи тощо) та індивідуальні завдання, спрямовані, завдяки особистісно-орієнтованій технології навчання, на формування і розвиток у студентів самоорганізації.

З педагогічної точки зору ситуація успіху – це цілеспрямоване, організоване поєднання умов, які дають можливість досягти значних результатів у діяльності як однієї окремо взятої особистості, так і колективу загалом. Виділяють три види успіху: передбачений, констатувальний та узагальнювальний (А. Белкін). *Створення ситуацій успіху* на заняттях сприяло усуненню перешкод у процесі професійної підготовки студентів та зростанню їх політичної активності, впевненості в собі, подолання сором'язливості, вагань, побоювань зробити помилку, що спричинила б кепкування однокласників. Для визначення рівня домагань студентів (Ю. Трофімов) використано завдання середнього рівня складності і після їх виконання (або невиконання) студенти мають можливість самостійно вибрати рівень складності завдань. З цією метою використовувались завдання, які враховували рівень домагань кожного студента, його навчальні та інтелектуальні можливості, що сприяло створенню ситуації успіху. Для студентів із низьким рівнем домагань характерний вияв невпевненості у своїх силах, можливостях, здібностях. Завищений рівень домагань супроводжується підвищеною критичністю, максималізмом в оцінках.

Для *врахування індивідуальних особливостей студентів* було здійснено індивідуалізацію і диференціацію процесу навчання, визначено рейтинг навчальних досягнень студентів, реалізовано суб'єкт-суб'єктні взаємини на рівні викладач-студент. Диференціація передбачала умовний поділ їх на такі групи: із дуже високими, високими, середніми та низькими навчальними можливостями. Студенти з дуже високими можливостями характеризувалися здатністю швидко засвоювати матеріал, вільно виконувати завдання, самостійно і з цікавістю працювати (7 %). Студенти з високим рівнем навчальних можливостей володіли міцними знаннями, навичками самостійної роботи, але не завжди старанно закріплювали вивчене, оскільки їм не властива висока працездатність (25 %). Студенти із середніми навчальними можливостями (45 %) характеризувалися здатністю добре вчитися. 23 % студентів має низький рівень навчальної працездатності, вони потребують спеціального підходу педагога, диференційованих завдань репродуктивного рівня. Врахуванню індивідуальних особливостей студента сприяє рейтинговий облік знань. Саме рейтинговий контроль дав змогу оцінити навчальні досягнення студентів, спонукав їх до систематичної та цілеспрямованої діяльності у процесі вивчення історії та політології, відкрив можливості для самореалізації.

Організація особистісно-орієнтованого навчання забезпечувалась відповідними засобами професійної підготовки майбутніх аграріїв: комп'ютеризація навчальної діяльності студентів (складання індивідуальних проектів в електронному варіанті; пошук навчальних матеріалів у системі

Інтернет; складання термінологічного словника); налагодження системних зв'язків між суб'єктами аграрної сфери діяльності; індивідуалізація процесу навчання (створення пакетів дидактичних матеріалів з дисциплін гуманітарного циклу).

Дослідження здійснювалось протягом чотирьох років. Студенти були розподілені на два потоки: I потік об'єднував контрольні (КГ) та експериментальні (ЕГ) групи по 60 студентів у кожній категорії, які брали участь у пілотному експериментальному дослідженні (для апробації методик, які ми використовували у формувальному експерименті). II потік об'єднав студентів контрольних та експериментальних груп, які залучались у формувальний експеримент на різних етапах його проведення. Це студенти I курсу, що перебували в умовах формувального експерименту три роки і вивчали на I курсі всесвітню історію, на II курсі – історію України, на третьому – політологію; студенти III курсу, які навчались в умовах нашого дослідження 1 рік (в контрольних і експериментальних групах кількість студентів була майже однаковою).

Ефективність педагогічних умов, впроваджуваних у навчально-виховний процес під час вивчення історії та політології, оцінювалась за такими компонентами (процесуальний, змістовий та цільовий) і критеріями: навчальна активність студентів; рівень самоорганізації студентів; ефективність індивідуального і диференційованого підходу в процесі вивчення гуманітарних дисциплін на основі дослідження динаміки рівнів навчальних досягнень з політології, історії України; результативність оцінного контролю.

Аналіз динаміки рівнів самоорганізації студентів, які брали участь у пілотному експерименті, в експериментальних групах засвідчує такі результати: кількість студентів з високим рівнем самоорганізації збільшилась від 6,67 % до 18,33 % (на 11,66 %); з середнім рівнем – від 41,67 % до 56,67 % (зростання на 15 %), а з низьким – зменшилась від 51,67 % до 25 % (на 26,67 %). Такі значні зміни показників самоорганізації в експериментальних групах показують ефективність запропонованої методики організації самостійної роботи студентів, яка базується на диференціації завдань згідно з рівнями засвоєння знань.

Ці орієнтири покладено в основу виділення чотирьох рівнів навчальних досягнень студентів: початкового, середнього, достатнього і високого. Дослідження передбачало два напрями роботи. Перший напрям – це вивчення змін рівнів самоорганізації студентів контрольних та експериментальних груп, які брали участь у формувальному експерименті три роки (з першого по третій курси, групи 11, 21, 31). Метою цього напрямку дослідження було встановлення залежності динаміки рівнів самоорганізації студентів від тривалості особистісно-орієнтованого навчання під час вивчення дисциплін гуманітарного циклу. Другий напрям дав змогу проаналізувати динаміку рівнів самоорганізації студентів III курсу, котрі брали участь у формувальному експерименті один рік (групи 32 і 33).

В експериментальних групах (Е-11, Е-21, Е-31) значно зросла кількість студентів, яким притаманний високий рівень самоорганізації: на I курсі на 11,11 %, на II курсі – на 12 % і на III курсі – на 11,36 %.

Аналіз показників динаміки середнього рівня самоорганізації студентів дав змогу зафіксувати таку ж тенденцію. Водночас кількість студентів з низьким рівнем самоорганізації зменшилась у контрольних групах на 3,22 % (К-11), на 6,12 % (К-21) і на 4,65 % (К-31). Зміни в експериментальних групах були більш значущі: кількість студентів з низьким рівнем самоорганізації зменшилась у групах Е-11 на 22,22 %, в групах Е-21 – на 26 %, в групах Е-31 – на 27,27 %. Це підтверджує ефективність реалізації особистісно-орієнтованого підходу до вивчення дисциплін гуманітарного циклу в агротехнічних інститутах.

Другий напрям проведення формувального експерименту дав змогу виявити динаміку рівнів сформованості самоорганізації студентів III курсу, які перебували в умовах дослідження один рік (групи К-32 і Е-32 та групи К-33 і Е-33). Зміни в цих групах були менш значущими.

Для визначення попереднього рівня навчальних досягнень студентів через 2 тижні вивчення політології було здійснено діагностичне вхідне тестування в усіх групах, які брали участь в експерименті (з однаковими завданнями для контрольних та експериментальних груп різних років навчання). Результати відображено у таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка навчальних досягнень студентів III курсу з політології
в умовах формувального експерименту

Групи	К-сть студентів	Попереднє оцінювання знань						Підсумкове оцінювання знань					
		успішність				середній бал	якість знань	успішність				середній бал	якість знань
		5	4	3	2			5	4	3	2		
К-33	43	6	12	20	5	3,44	41,86	7	13	20	3	3,56	46,51
Е-33	44	6	11	21	6	3,39	38,64	8	16	19	1	3,7	54,54
К-32	45	7	14	16	8	3,44	46,67	8	16	16	5	3,6	53,33
Е-32	47	7	15	17	8	3,45	46,81	10	19	17	1	3,81	61,7
К-31	42	6	14	16	6	3,48	47,62	7	15	17	3	3,62	52,38
Е-31	42	7	15	14	6	3,55	52,38	10	21	11	-	3,98	73,81

Особливо помітна різниця в навчальних досягненнях студентів тих груп, які навчались в умовах експерименту 3 роки. Зокрема, середній бал у групі К-31 становить 3,48 бала, а в групі Е-31 – 3,55 бала; якість знань у групі К-31 має показник 47,62, а в експериментальній групі Е-31 досягає 52,38. Така розбіжність у результатах підтверджує думку про те, що тривалість навчання в умовах особистісно-орієнтованого навчання позитивно впливає на ставлення студентів до одержання

знань і відображається вже на початкових етапах оцінювання їхніх навчальних досягнень навіть з новою для них дисципліни. Така ж тенденція зберігається під час аналізу продуктивного рівня засвоєння знань (застосування).

Для доведення вірогідності результатів нашого дослідження і з метою визначення достовірності проведеного експерименту використано метод порівняння дисперсій за допомогою F-критерію. У нашому дослідженні кількість студентів у контрольних та експериментальних групах відповідає умовам невеликого об'єму вибірки ($N = 15..100$).

Отже, отримані результати свідчать про ефективність реалізації особистісно-орієнтованого підходу до вивчення студентами дисциплін гуманітарного циклу.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів проведеного науково-педагогічного експерименту дає підстави зробити такі висновки:

1. Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що більшість авторів вважають особистісно-орієнтоване навчання не процесом формування особистості з заданими рисами, а створенням умов для повноцінного виявлення і розвитку особистісних функцій суб'єктів освітнього процесу. Таке тлумачення сутності особистісно-орієнтованої освіти припускає, що розвиток особистості не є випадковим, він детермінований середовищем, діяльністю, спілкуванням, постійною трансформацією зовнішніх впливів у внутрішні процеси особи – спрямованість, інтереси, потреби, мотиви тощо. У ході вивчення проблеми реалізації особистісно-орієнтованого підходу в навчальному процесі ВНЗ, встановлено: основна кількість викладачів не використовує особистісно-орієнтований підхід, притримуючись традиційної технології навчання. Майже 50 % студентів знаходиться на низькому рівні самоорганізації, що впливає і на рівень мотивації.

2. Серед особливостей вивчення гуманітарних дисциплін в агротехнічному інституті виділено: підготовка до роботи в специфічних умовах, обумовлених різноманітними формами власності та знаннями нормативної і законодавчої бази в аграрній сфері; спрямованість мети навчання на формування в студентів прикладних компетенцій, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю; використання потенційних можливостей дисциплін з історії України і політології для формування світогляду працівника аграрного сектора, як свідомого громадянина України; використання сукупності історичних фактів, теоретичних положень узагальнень для формування патріотизму в майбутніх фахівців; оновлення мети, змісту, форм і методів навчання на основі гуманізації; готовність викладачів до реалізації особистісно-орієнтованого навчання.

3. Розроблено модель організації особистісно-орієнтованого навчання в агротехнічному інституті, яка передбачає такі етапи: гуманізація навчання; теоретична підготовка; особливості підготовки студентів в агротехнічному інституті; організаційно-технологічна підготовка; основні вміння студентів, які формуються в процесі вивчення гуманітарних дисциплін в умовах особистісно-

орієнтованого навчання; педагогічні умови; рейтинговий облік знань; створення позитивних суб'єкт-суб'єктних взаємин на рівні «викладач-студент»; навчально-пізнавальна діяльність студента. Складові моделі перебувають у взаємозв'язку і взаємозалежності між собою. Системотвірним фактором є мета навчання.

4. Теоретично обґрунтовано і практично перевірено, що ефективність реалізації особистісно-орієнтованого підходу до вивчення дисциплін гуманітарного циклу досягається завдяки використанню сукупності педагогічних умов: створення особистісно-орієнтованого середовища; забезпечення внутрішньої професійно-значущої мотивації вивчення дисциплін гуманітарного циклу; урізноманітнення навчальних форм занять; створення ситуацій успіху; врахування індивідуальних особливостей студента. Такі умови забезпечують формування вмій на основі особистісно-орієнтованого підходу в процесі вивчення гуманітарних дисциплін: пояснювати, аналізувати, узагальнювати й критично оцінювати історичні факти та діяльність осіб; оцінювати події і діяльність людей в історичному процесі з позицій загальнолюдських цінностей; визначати роль людського фактора та історичних постатей в історії, досліджувати внутрішні мотиви їхніх вчинків; порівнювати історичні події; самостійно здобувати історичну інформацію з потрібної теми; вміти аргументовано, на основі історичних фактів, відстоювати власні погляди, брати участь у дискусіях, «круглих столах», конференціях, виявляти розбіжності в позиціях, критично ставитись до тенденційної інформації.

5. Визначено та теоретично обґрунтовано компоненти вивчення студентами гуманітарних дисциплін в умовах реалізації особистісно-орієнтованого підходу (процесуальний, змістовий і цільовий). Встановлено критерії та показники результативності такого процесу: навчальна активність студентів; самоорганізація студентів; ефективність індивідуального і диференційованого підходу в процесі вивчення гуманітарних дисциплін на основі дослідження динаміки рівнів навчальних досягнень студентів з політології, історії України; результативність оцінного контролю. Досліджено рівні самоорганізації студентів (високий, середній і низький) та рівні їх навчальних досягнень (початковий, середній, достатній і високий).

6. На основі результатів формуального експерименту доведено, що визначена сукупність педагогічних умов забезпечує ефективність особистісно-орієнтованого навчання під час вивчення дисциплін гуманітарного циклу. Аналіз динаміки навчальних досягнень студентів показав, що за показниками середнього бала успішність студентів експериментальних груп першого року навчання (Е-31) зросла на 0,14 бала, в групах Е-32 після двох років особистісно-орієнтованого навчання середній бал зріс на 0,21 бала, а в групах Е-33, які навчались в умовах формуального експерименту 3 роки, середній бал зріс на 0,36 бала. Динаміка рівнів самоорганізації студентів виявила, що на високому рівні їх кількість збільшилась на 11, 66 %, на середньому – на 15 %, а на низькому зменшилась на 26,67 %.

Перспективи подальшого дослідження проблеми особистісно-орієнтованого навчання можуть бути пов'язані з конструюванням дидактичних комплексів фахових і гуманітарних дисциплін, розробкою програми особистісного професійного зростання кожного студента в період навчання у вищій школі аграрного профілю та в системі післядипломної освіти.

Список праць, опублікованих за темою дисертації:

1. Островська Н. Вивчення процесу впровадження особистісно-орієнтованого навчання на заняттях з політології // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород: УНУ, 2004. – Вип.7. – С.144–146.
2. Островська Н.Д. Диференційований підхід у викладанні дисциплін історичного циклу в умовах особистісно-орієнтованого навчання // Збірник наукових праць «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми». – Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, 2004. – С.49–54.
3. Островська Н. Індивідуальний підхід до контролю знань студентів з політології у агротехнічному інституті // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород: УНУ, 2005. – Вип. 8. – С.123–125.
4. Островська Н.Д. Особистісно-орієнтований навчально-виховний процес як умова підвищення якості знань з гуманітарних дисциплін // Збірник «Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки». – Київ-Запоріжжя, 2005. – Вип. 34. – С.118–122.
5. Островська Н. Особистісно-орієнтований підхід у навчанні дисциплін гуманітарного циклу у аграрному інституті: результати досліджень та їх аналіз // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. – Чернівці: ЧНУ, 2006. – Вип. 301. – С.78–83.
6. Романишина Л., Островська Н. Мотивація підготовки майбутніх фахівців і особистісно-орієнтований підхід у процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. – Тернопіль: ТНПУ, 2006. – № 3. – С. 59–61.
7. Островська Н.Д. Особистісно-розвиваючий підхід у викладанні політології для студентів агротехнічного інституту // Збірник наукових праць “Педагогіка вищої та середньої школи”. – Кривий Ріг: КДПУ, 2004. – Вип.9. – С.42–45.
8. Островська Н. Особистісно-орієнтований підхід до викладання дисциплін історичного циклу // Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні технології вищої освіти». – Одеса, 2003. – С.41–42.

АНОТАЦІЇ

Островська Н.Д. Особистісно-орієнтований підхід у вивченні дисциплін гуманітарного циклу студентами агротехнічного інституту.- Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. - Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2007.

Дисертація присвячена проблемі реалізації особистісно-орієнтованого підходу під час вивчення гуманітарних дисциплін студентами аграрного інституту. Визначено та експериментально перевірено педагогічні умови (створення особистісно-орієнтованого середовища; забезпечення внутрішньої професійно-значущої мотивації вивчення дисциплін гуманітарного циклу; урізноманітнення форм навчальних занять; створення ситуацій успіху; врахування індивідуальних особливостей студента) та модель організації особистісно-орієнтованого навчання в агротехнічних інститутах, яка включає такі етапи: гуманізацію навчання; теоретичну та організаційно-технологічну підготовку; педагогічні умови; навчально-пізнавальну діяльність студентів. Досліджено рівні самоорганізації студентів (високий, середній, низький). Визначено особливості підготовки студентів агротехнічного інституту з циклу гуманітарних дисциплін (підготовка до роботи в специфічних умовах, обумовлених різноманітними формами власності та знаннями нормативної і законодавчої бази в аграрній сфері; спрямованість мети навчання на формування в студентів прикладних компетенцій, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю; використання потенційних можливостей дисциплін з історії України і політології для формування світогляду працівника аграрного сектора, як свідомого громадянина України).

Ключові слова: особистісно-орієнтований підхід; дисципліни гуманітарного циклу; самоорганізація; самостійна навчально-пізнавальна діяльність; педагогічні умови; рівні засвоєння знань.

Островская Н.Д. Личностно-ориентированный подход в обучении предметов гуманитарного цикла студентов агротехнического института. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. –Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Тернополь, 2007.

Диссертация посвящена определению, теоретическому обоснованию и экспериментальной проверке эффективности педагогических условий и разработке модели организации личностно-ориентированного обучения дисциплинам гуманитарного цикла.

Актуальность проблемы обусловлена рядом противоречий между: ориентацией высшей школы на личностно-ориентированное обучение и отсутствием кадров, способных внедрить его в учебный процесс; личностно-ориентированным подходом и традиционной технологией обучения; гу-

манистическим характером современной профессиональной подготовки и субъект-объектной формой отношений на уровне преподаватель-студент.

В работе раскрыта сущность формирования личности при изучении таких дисциплин, как всемирная история, история Украины и политология. Определены особенности преподавания гуманитарных дисциплин в агротехническом институте: направленность обучения на формирование у студентов прикладных компетентностей, связанных с будущей профессией; использование потенциальных возможностей дисциплин история Украины и политология для формирования работника аграрного сектора как сознательного гражданина Украины; использование совокупности исторических фактов, постановлений, теоретических положений для формирования патриотизма у будущих специалистов; обновление цели, содержания и методов обучения на основе гуманизации.

В работе выделены основные умения студентов по гуманитарным дисциплинам при подготовке с использованием личностно-ориентированной технологии: сравнивать, объяснять, анализировать, обобщать и критически оценивать исторические факты и деятельность исторических личностей; оценивать события и деятельность людей в историческом процессе с позиций общечеловеческих ценностей; определять роль человеческого фактора и исторических личностей в истории, раскрывать внутренние мотивы их поступков; сравнивать исторические события; уметь самостоятельно получать историческую информацию по теме; уметь аргументированно, на основании исторических фактов отстаивать собственные взгляды, принимать участие в дискуссиях, «круглых столах», конференциях, выявлять расхождения в позициях, критически относиться к получаемой информации.

В диссертационном исследовании рассмотрена эффективность применения совокупности педагогических условий в учебном процессе при изучении гуманитарных дисциплин: создание личностно-ориентированной среды; обеспечение мотивации изучения дисциплин; наличие различных форм проведения учебных занятий; создание ситуации успеха; ориентация на личностные качества студентов. Эффективность процесса обеспечивалась компонентами (процессуальным, содержательным и целевым) и показателями учебная активность студентов, самоорганизованность; учебные достижения; результативность.

В работе представлена модель организации личностно-ориентированного обучения в агротехническом институте, которая включает такие этапы: гуманизация обучения; теоретический аспект; организационно-технологический аспект; пути внедрения; создание субъект – субъектных отношений между преподавателем и студентами; учебно-познавательная деятельность студентов. Действенность модели обеспечивается психолого-педагогическими условиями.

Определены особенности подготовки студентов агротехнического института по циклу гуманитарных дисциплин (подготовка к работе в специфических условиях, обусловленных разнообразными формами собственности и знаниями нормативной и законоисполняющей базы в аграрной сфе-

ре; направленностью цели обучения на формирование у студентов прикладных компетенций, связанных с будущей профессиональной деятельностью; использованием потенциальных возможностей дисциплин по истории Украины и политологии для формирования взгляда работника аграрного сектора, как сознательного гражданина Украины).

Ключевые слова: личностно-ориентированный подход, дисциплины гуманитарного цикла, самоорганизация, самостоятельная учебно-познавательная деятельность, педагогические условия, уровни обученности.

Ostrovska N.D. Personality-oriented Approach in Studying the Humanities of the Students of Agrotechnical Institute.–Manuscript.

Thesis for obtaining a Candidate Degree in Pedagogical Sciences, speciality 13.00.04 – “Theory and methods of professional education”. – Ternopil V.Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, 2007.

The dissertation is devoted to the problem of realization of personality-oriented approach while mastering humanities by the students of Agrotechnical Institute. Pedagogical conditions (ensuring of personality-oriented environment, humanity subjects, motivation raising, forms of classes diversification, providing of situations of gaining success, taking into consideration of individual peculiarities of students) and the model of organization of personality-oriented education in Agrotechnical Institutes, which comprises the following stages: optimization of learning; theoretical, organizational and technological preparation; introduction of subject-subject attitudes; cognitive learning activity of students had been defined and experimentally verified. The levels of self-organization (high, medium, low) of students were studied. Peculiarities of humanity subjects training of Agrotechnical Institute students (getting ready for specific conditions stipulated by different forms of ownership, normative and legal base in agricultural sphere; vectoring of the educational aim onto the formation of applied competencies connected with the future professional activity, potential of the History of Ukraine and Political Sciences activization for the development of the agricultural worker’s outlook as a conscious citizen of Ukraine).

Key words: personality-oriented approach; humanity subjects; self-organization; independent cognitive learning activity; pedagogical conditions; levels of mastering knowledge.